

ERDÉSZETI LAPOK

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET LAPJA

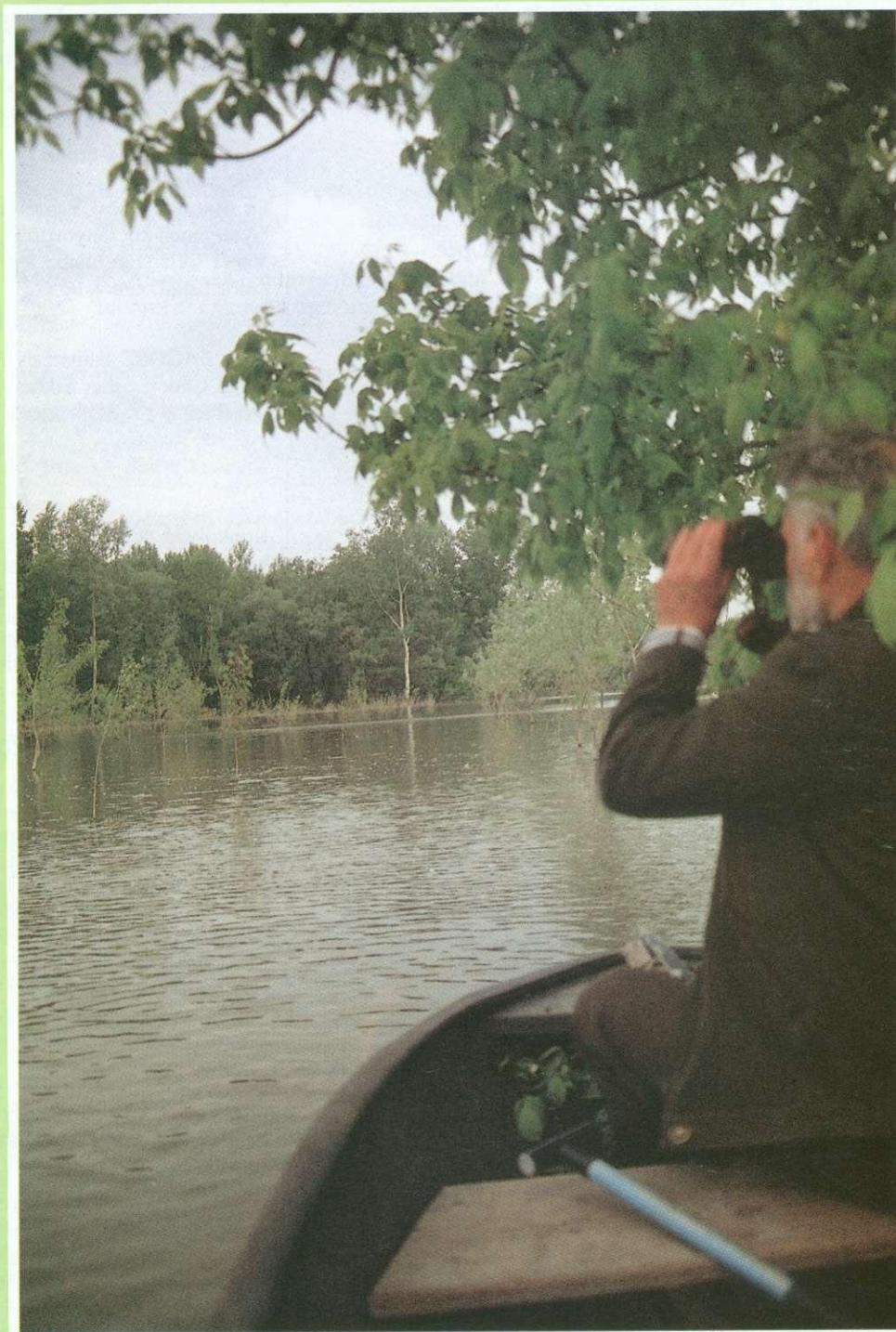
ALAPÍTVÁ:
1862-BEN

Főszerkesztő:
PÁPAI GÁBOR

**1999.
JÚNIUS**

CXXXIV. évfolyam

Erdészeti Lapok

Az Országos Erdészeti Egyesület folyóirata

CXXXIV. évfolyam 6. szám

(június)

Főszerkesztő:
PÁPAI GÁBOR

A Szerkesztőbizottság elnöke:
DR. SZIKRA DEZSŐ

A Szerkesztőbizottság tagjai:
dr. Bartha Dénes, Bartha Pál, dr. Bondor Antal,
Dévai Péter, Gencsi Zoltán, dr. Járasi Lőrinc,
dr. Király Pál, Oláh Tibor, Pintér Ottó,
Répászky Miklós, dr. Somogyi Zoltán,
Szakács László, Tóth Miklós.

Szerkesztőség: 1027 Budapest, Fő u. 68.
Telefon/fax: 201-7737
Mobil: 06-30-9715-255
Internet: <http://larix.eke.hu/oe>

Tervezőszerkesztő:
SÁGI MARGIT
Telefon/fax: 351-7253

Kiadó:
Országos Erdészeti Egyesület
1027 Budapest, Fő u. 68.

Felelős kiadó:
KÁLDY JÓZSEF

Nyomdai munkák: Csathó és Társa Nyomdaipari Kft.
Eger
Felelős vezető: Csathó Emil
A kézirat lezárva: 1999. május 25.
ISSN: 1215-0398

Terjeszti: az Országos Erdészeti Egyesület. Felvilágosítást a lappal kapcsolatban az Egyesület ad (1027 Budapest, Fő u. 68.) Megjelenik havonta.

A címlaphoz: Az évszázad árvize fojtogatja az ártéri erdősítéseket

Fotó: Pápai Gábor

A beküldött kéziratokat, fényképeket nyilvántartásba vesszük. A cikkek, írások nem feltétlenül azonosak a szerkesztő véleményével, azok tartalmáért mindenkor a szerző felel. A szerkesztőség fenntartja magának a szerkesztés jogát. Honoráriumot – megegyezéssel – csak felkért íráskért, a fotóért, illetve grafikai munkákért fizetünk.

Júliusi–augusztusi számunk tartalmából:

75 éves a Lenti erdei vasút
Erdészünnep Ásotthalmán
Gépesítés az EU csatlakozás előtt

TARTALOM

VÁNDORGYŰLÉS – 1999. Szolnok 161

KÖZGYŰLÉS – 1999. Szolnok 169

ERDÉSZETI POLITIKA

Pápai Gábor: A magyar erdészet időszerű kérdései napjainkban 183

Dauner Márton: Az Európai Unió és a magyar erdőgazdálkodás (4.) 184

ERDÉSZETI TUDOMÁNY

Dr. Tóth Béla: Belvíz-veszélyeztetett területek erdősítése 187

Bidló András – Kovács Gábor – Nyári László:
Kalibrációs kísérlet akáccsemetékkal a Bakonytamási Csemetekertben 190

MAGÁNERDŐ-GAZDÁLKODÁS

Az erdőgazdálkodók által igényelhető támogatások 1999-ben 192

TERMÉSZETVÉDELEM

Pápai Gábor: Az erdők fontos madárélőhelyeinek fenntartása 193

Dr. Bartha Dénes: Veszélyeztetett erdőtársulásaink XVI. Gyertyános-kocsányos tölgyesek 194

Varga Béla: Egy újabb lépés a természetközeli erdőgazdálkodás felé 195

ERDŐKERÜLŐBEN

XVI. FAGOSZ Faipari és Fakereskedelmi Konferencia 196

Pápai Gábor: Siker Siker Siker Siker Monoron 197

Dr. Ráczné dr. Schneider Ildikó: Az Erdészeti Múzeum 1998-as évéről 198

Dr. Király Pál: Az erdészeti emlékhelyek számbavétele 200

AZ ÉV FÁJA

Konkolyné dr. Gyuró Éva: A szilek kertészeti és kultúrtörténeti vonatkozásai 203

FÓRUM

Pápai Gábor: Ünnepejünk-e 2001-ben?? 205

Bolla Sándor: Példaképeink (dr. Jereb Ottó erdőmérnök, nyugalmazott tanár) 207

EGYESÜLETI HÍREK 210

CONTENTS

Congress 1999 – Szolnok 161

Tóth, B.: Afforesting areas prone to inland waters 187

Bidló, A., Kovács, G., Nyári L. Calibration experiment with Black locust samplings 190

INHALT

Die Wanderversammlung. Szolnok, 1999. 161

Tóth, B.: Die Aufforstung von binnenwassegefährdeten Gebieten 187

Bidló, A., Kovács, G., Nyári L.: Ein Kalibrationsversuch mit Ribinienpflanzlingen 190

E havi számunk szerzői

Bidló András	Soproni Egy.	Sopron
Bolla Sándor	erdőmérnök	Győr
Dauner Márton	EVM-EH	Budapest
Konkolyné Gyuró Éva	Soproni Egy.	Sopron
Kovács Gábor	Soproni Egy.	Sopron
Nyári László	Soproni Egy.	Sopron
Pápai Gábor	OEE	Budapest
Ráczné dr. Schneider Ildikó	Soproni Egy.	Sopron
Tóth Béla	erdőmérnök	Debrecen
Varga Béla	erdőmérnök	Eger

ERDŐT AZ ALFÖLDRE

(Kaán Károly)

„Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent,
nekem szülőházam itt e lángoktól ölelt
kis ország, messzeringó gyermekkorom világa.
Belőle nőttem én mint fatörzsből gyöngye ága
s remélem testem is majd e földbe süpped el.
Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdpepel
egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom

.....

Ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj...

(Radnóti: Nem tudhatom)

Az a pilóta, ki május 28-án Szolnok
Megye légterében repkedett azt ta-
pasztalhatta, hogy erdészek száza ha-

ladnak vonaton, gépkocsikon – vagy a
helybeliek gyalogosan – a szolnoki Ti-
szaliget felé.

A briliáns rendezés már az invitáló
levélben éreztette magát. A „VEN-

DÉG – ERDÉSZETI VÁNDORGYŰ-
LÉS” feliratú lapocska, a rendőrök és
a helyi szervezők előtt szabad, és ud-
variasan eligazítást nyújtott a rendez-
vényre igyekezőknek.

Riedl Gyula bácsival közelítettem a
regisztrációhoz.

Az ilyenkor szokásos bemutatkozó
csomag mellé, egy teljesen újszerű
emléktárgyat kaptunk. Egy konténeres
fehérynár csemetét.

Az elsőre meglepő és szokatlan öt-
let évtizedek múlva lesz csak igazán
értékes, mindazoknak akik elültetik,
jelezve, hogy a fa az 1999. évi Szol-
nokon megrendezett Vándorgyűlés
évében eresztett gyökeret.

Miért éppen Nagykunsági?

A Nagykunság földrajzi fogalmát al-
talában mindenki ismeri. Kevesebben
tudják viszont, hogy a vidék „fővárosa”
Karcag. S ha a térképre pillantunk, azt
látjuk, hogy Karcag is és a Nagykunság
is a Nagykunsági Erdészeti és Faipari Rt.
területének a keleti, szélső részén he-
lyezkedik el. Hogyan lett akkor az erdő-
gazdaság neve éppen Nagykunsági?

A kunok tatárjárás körüli beköltözé-
séről mindenki tanult. A kunok – hason-
lóan a székelyekhez és más, katonásko-
dásra kötelezett népekhez – bizonyos
adók fizetése alól mentesültek, tehát a
nemességgel csaknem azonos jogokkal
rendelkeztek. Ez azonban a letűnő szá-
zadokkal egyre kevésbé volt jellemző,
különösen pedig a török háborúk után
halványult el. A Habsburgok nem is is-
merték el a jászok (a kunokkal beköltö-
zött, iráni eredetű népcsoport) és a kunok
korábbi kiváltságát, hanem a XVIII. szá-
zad elején előbb a Német Lovagrendnek,
majd a pesti invalidusok (rokkant kato-
nák) házának adták a területet, illetve a
rajta élő népet. Ezek után természetes,
hogy a nagykunok Rákóczi zászlaja alá
sereglettek, sőt a rácdúlások elől a feje-
delem rakamazi birtokára költöztek.
Csak a szabadságharc leverése után lé-
pett birtokba a hűbérúr, de a Hármasker-
ület (Jász-Nagykun- és Nagykun-Kerü-
let) lakossága protestált. Végül Mária
Terézia kegyesen megengedte, hogy a
jászkunok önmaguk fizessék ki a vált-

ságösszeget, és megszabaduljanak a rá-
juk erőltetett földesúrtól.

Ez az önmegváltás, a redempció
1745-ben megtörtént, aminek követke-
ztében a Hármaskerület kifelé teljes auto-
nómiát jelentett. Azaz a jászkunok bírá-

ja, a nádor (a király magyarországi hely-
tartója) lett, s adót nem, csak katonát kel-
lett az uralkodónak küldeni. A társada-
lom a redempció után ketté vált: a meg-
váltáshoz pénzzel hozzájárulókra, a re-
demptusokra és a pénzt nem fizetőkre,
az irredemptusokra. A továbbiakban
minden, még a XIX. század végén elha-
tározott birtokfelosztások (például az er-
dőrészek nevesítése) is az 1745-ben be-

**Szolnok, magyar mv., Külső-Szolnok vmegyében, a Tisza és Zagyva vizek összefo-
lyásánál, a Tisza jobb partján, Pesthez 1 1/2 mfdnyire a debreczeni országutban, 11,680
kath., 10 evang., 13 ref., 17 görög lak., kik kevés német mesterembert kivévn, mind
magyarok, s főképen földmivelésből, mesterségekből, gyümölcscsel, fával, sóval való ke-
reskedésből, a sóháznál napszamoskodásból, teknősbéka, és halfogásból élősködnek, melyly
itt a Tisza apadásakor különösen gazdag jövedelmet ad. A kath. plebániát a sz. Ferencz
szerzetesei bírják, s ugyan ezek tanítanak a nem régen állított gymnasiumban is. Nézést
érdemelnek a régi szolnoki vár maradványai, s bástyái a Tisza és Zagyva-parton. Ezen
erősséget I. Ferdinand 1550 körül megerősítvén, nagy fontosságúvá tette, mindazáltal
már 1552-ben Amhat nagy vezér, s Ali budai basa elfoglalták, miután a spanyolokból,
németekből, magyarokból álló őrsereg Nyáry Lőrincz kormánya alatt a várból gyaláza-
tosan elszökött, s a kapitányt magára hagyta volna; s ezután csak 1683-ban jött vissza
keresztény kézre, megsirathatlan veszedelmére Külső-Szolnok vgyének, melyly a török
iga alatt egészen elpusztult, s azért Heves vmegyével törvényesen egyesítettett is. La-
kosai Szolnoknak a robotot, tizedet pénzért váltják meg, valamint a királyi haszonvéte-
leket, s a Tiszán álló derék fahidat is haszonbérben tartják földesuroktól, a kamarától; s
ámbar a népességhez képest határúak szűk, mégis eléggé vagyonosak. – 1739-ben és 1742-
ben a tűz nagy részét a városnak semmivé tette. 1743-ban pedig a döghalál uralkodott,
s kevés idő alatt 490 lakos lett áldozatává. Van itt postahivatal, nagy sóház és sóraktár,
mivel a Máramarosból szállakon hozott só itt rakatik le, s innen vitetik tengelyen
Pestre s más vidékekre. A keleti magyar vasut itt végződik. 1849. mart. 5-kén itt véres
ütközet volt Karger cs. k. tábornok, és gr. Vécsey s Damjanics magyar seregei közt,
mellynek következtében Karger nagy veszteséggel Abony felé visszavonult.**

(Fényes Elek: Magyarország Geographiai szótára)

fizetett összeg arányában illette az örökösöket.

A megindult szabadparaszti fejlődés, a kollektív nemesi jogok és nem utolsósorban a fejlett iskolázatásnak köszönhetően a jászok és a kunok kerülete az ország egyik virágzó részévé vált. Ezen belül a „Hatkunság”, Karcag, Kisújszállás, Kunhegyes, Túrkeve, Kunmadaras és Kunszentmárton polgárai a XVIII-XIX. századi lecsapolásokkal, vízrendezésekkel jellegzetesen nagyhatárú, kiterjedt mezőgazdasággal rendelkező települések birtokosaivá váltak. Fontos szerepet kapott (Kunszentmárton kivételével) a református vallás is, amit az uralkodó is kénytelen volt elismerni. Így történhetett, hogy Karcagon az országban elsőként építhettek – Mária Terézia engedélyével! – kőből kálvinista templomot.

Az autonómia, a viszonylag fejlett gazdaság és a katonai erények aztán egyfajta nagykun öntudathoz vezettek, amelynek voltak árnyoldalai is. „Nagy hibája a népnek a legegyszerűbb földművesben is megnyilvánuló gőg” – írták róluk még 1935-ben is. Igen, pedig a jászkun kiváltságokat 1848-ban elvesztették – mivel mindenki azonos polgári jogállású személlyé vált –, és 1876-ban a Hármaskerület önállósága is megszűnt, a jászok és a nagykunok a „muzsájvármegyébe”, Jász-Nagykun-Szolnokba tagolódtak be.

Mindezek ellenére és mindezek mellett az uralkodóházhoz, különösen pedig József főherceghez, a „Nádor”-hoz való ragaszkodásuk alapján „hűségben telhetetlenek”-nek megbélyegzett nagykunok 1848-ban elsőként vitézkedtek a szenttamási sáncokon (ismét a rákok ellen), s a legutolsók között tették ki a fegyvert 1849-ben. A dualizmus idején sem „emlékeztek” a kiegyezésre, megmaradtak –

még a Karcagon kormánypárti programmal induló Jókai Mór ellenében is – a 48-as alapokon.

A XX. század elején a nagykun társadalom tovább őrizte a hagyományokat, bár egyre több jel mutatott arra, hogy ez nem fog örökké tartani: a nagykunoknak is fejet kell hajtaniuk. A világ, különösen a gazdaság átalakul.

1945-ben ennek még csak az első jelei mutatkoztak. Mivel a Nagykunszágban nem – a sajátos fejlődésből következően – kiterjedt nagybirtok, az államosítás, illetve a földosztás csak keveseket érintett. Annál nagyobb volt a kollektivizálás hatása! Ma már (még?) nem lehet tudni, hogy pontosan kinek a fejében fogalmazódott meg (egyeseke Gerőre gyanakszanak, akinek állítólag voltak személyes tapasztalatai a gőgös nagykunokkal kapcsolatban), hogy éppen a Nagykunszágban hajtsák végre legelőször a tétesítést. Tény, hogy 1951 februárjában a nagykun városok, Túrkeve, Karcag (Mezőtúr), Kisújszállás parasztságát belekényszerítették a kolhozokba. Az egyelőre művelésbe nem vett, a „Magyar Államkincstár Földbirtokpolitikai céljait” szolgáló földekből aztán került állami erdőgazdasági kezelésbe is, ahol kiterjedt erdőtelepítésekbe kezdtek. A mai nagykunági erdők jórészt ekkor keletkeztek.

Vissza kell még tértünk a Nagykunság fogalmának változására. A tanácsrendszer bevezetésekor, 1950-ben a megye nevéből törölték a „(Jász-)Nagykun”-t, az iskolák államosításakor az egykori, szintén „nagykun” jelzővel ellátott intézmények elvesztették korábbi nevüket. Egyedül csak a Nagykun Református Egyházmegye tarthatta meg a büszke nagykunok nevét.

Érdekes módon azonban ahogyan a Nagykunság mint politikai fogalom el-

halványult, elveszett, földrajzi fogalomként kezdett feléledni. A múlt század végén készült Gönczy-féle térképeken a Nagykunság még földrajzi tájként nem szerepel, sem az 1906-ban kiadott „Nagy Magyar Atlasz”-ban. Legelőször a két világháború közötti időben tűnik fel a térképeken. Akkor azonban még nem a mai, a Hortobágy–Berettyó–Körös-Tisza közötti tájat foglalta magába, hanem a Tisza jobb partjának egy részét is. Az 1950-es években aztán tisztázódott: a Nagykunság „az észak-alföldi pannóniai tábla” magasan maradt „sasbércén” terület. Ez a „sasbérc” természetesen csak néhány méteres kiemelkedést, löszvonulatot jelent, de éppen a lösz a táj legnagyobb értéke – az „ért kalászt lengető” róna. Az erdő- és fafeldolgozó gazdaságok 1970. évi kialakításakor a korábbi „Szolnoki”, illetve „Szolnok megyei” gazdaságot a Dunáig terjesztették ki. (Ekkor a Ráckevei Erdészetet is Szolnokhoz csatolták.) Így azt nem lehetett a korábbi névvel illetni. Igaz, a „Nagykunági” ugyanúgy nem takarta sem a történelmi, sem a földrajzi fogalmat, de legalább utalt arra, hogy a vállalat részben az egykori Nagykunszágban, illetve a Nagykun-Hajdúhát erdőgazdasági tájon gazdálkodik. Aztán ha volt már „Kiskunági”, akkor lehetett „Nagykunági” EFAG is. Bizonyára voltak olyan szempontok is, amiket talán csak az átszervezés végrehajtói – élükön *Fila Józseffel* – tudtak. Ma mindenesetre a Nagykunági Erdészeti és Faipari Rt. használja, ébren tartja az egykori nagykunok nevét. S ebben az uniformizálódó, nemzetközivé váló, idegen kifejezésektől hemzsegető gazdasági életben jól esik olvasni, hallani egy érthető, magyar nevű, sőt történelmi gyökereket megtartó cégről.

Dr. Oroszi Sándor

Röviden az 1849-es szolnoki csatáról

Damjanich, március 4-ike éjjelén a hidon át Tisza-Várkony alá ment, hova a vezsenyi révén át Vécsey is elküldte Knézics őrnagyot egy zászlóaljjal s a két szláv ment, hogy megtartsa azt az esküt, melyet uruk, királyuk a magyarok alkotmányára tenniük parancsolt. Hajnalban már csatarendben állt a sereg Várkony és Tószeg közt, hogy délfelől törjön Szolnokra, mialatt Vécsey keleten a hidon át ront rá. Damjanich feltűnés nélkül közeledett egészen Tószegig, honnan jó darabig csak ágyúval és puskatűzzel folytatta a csatát Karger tábornok ellen. 11 órakor azonban rohamra vezette derékhadát, melynek törzstisztjei megannyi hősök voltak: Kis Pál ezredes, Leiningen alezredes, Kökényessy és a retenthetetlen Bobics őrnagyok. A harmadik zászlóalj a legirtózatossabb kartács- és puskatűzben behunyt szemekkel, szuronyszegezve foglalta el a kertek alatt, a söraktárak tájékán felállított 6 ágyút, Krain őrnagy a Ferdinánd-huszárokkal 5 ágyút kerített hatalmába, a vörössipkások (a IX. zászlóaljbeliek) szuronyszegezve kergették el a lovasságot. A délnyugaton kifejtett heves utcai harc közben Vécsey huszárai az áttörtek a Tisza hidján. A két tűz közé szorított Karger észak felé kívánt menekülni; a Zagyva hidján át azonban csak kétségbeesett küzdelem után vergődhetett keresztül. Ez maga is eredmény volt Kargerre nézve, mert ha Vécsey idejében elálltatta huszáraival az errefelé (Rékasra) vezető utat, mint a hogy Dam-

janich elálltatta az abonyit, egész serege fogságba jutott volna, Nagy-Sándor huszárai már csak a visszavonulást fedező dragoñosokat vághatták. Ottinger dandára, mely Abonyból csak dél után két óra tájban jelenhetett meg Szolnok alatt, már csupán enyhithette az üldözés hevét, a magyar huszárok elől azonban neki is vissza kellett vonulnia és csak a visszavonulását fedező négy vértesszázad fogadott el velük kézi viadalt. Karger dandárának romjai Abonyban egyesültek Bellegarde és Hartlieb hadosztályainak egy részével. 673 embert és 800 foglyot, 11 ágyút, 20 lőszer- és tárkocsit, 300 lovat stb. vesztek a szolnoki ütközetben, mely a magyarok 300 halottjukba került.

A magyar és osztrák halottakat Damjanich egyszerre, de külön sirba, katonai tisztelgések közt temettette el, az élőknek pedig köszönetet mondott. Fiúk! – szóló a III. zászlóaljhoz, melyből egyetlen egy rohamban 52 vitéz esett el – büszke vagyok rátok. Ti az ördögöt is megveritek. Megérdemelnétek, hogy mindnyájan tisztetek legyetek. De hol volna akkor az én zászlóaljám?

Damjanich arra a hirre, hogy az ellenség Ceglédnél gyülekezik és döntő csatára készül, március 9-ikén odahagyta Szolnokot, a hidat föleggettette maga után, Czibakházára vonult. A Tiszán való átkelő pontot még szükségtelegebbül adta fel, mint Görgei Poroszlónál. Látom – szóló Dembinszky, midőn Vécsey eléje terjesztette Damjanich ellen való panaszát – Magyarország ügye tönkre megy, de nem külellenség, hanem belviszályok következtében és – mint az ily viszonyokban rendszeren – nem becsülettel.

KERTÉSZ RÓBERT

Vadász-gyűjtögetők a Közép-Tisza vidékén (részlet)

A Kárpát-medence a legnagyobb le-
hűlések alkalmával is mindvégig jég-
mentes volt, és alkalmas maradt az
emberi megtelepedésre. Az ősi vadász-
csoportok rövid életű telepei főként a
középhegységi területeken és a folyó-
völgyekben, elsősorban a nagytestű
növényevő csordaállatok, mint például
a rénszarvas, vadló, mamut szezonális
vándorlási útvonalainak tágabb térsé-
gében találhatók.

A jégkorszak vége felé, amikor a
jégta-
karó északra húzódása kezdett le-
zárulni, megindult egy lassú felmele-
gedés, és a hőmérséklet a maihoz ha-
sonlóvá vált. A klímajavulás hatására
a Kárpát-medence fokozatosan beer-
dősödött. A jégkorszak alatt oly szél-
sőséges sarkvidéki sztyeppék vegyes
erdős-sztyeppékké szelidültek, a folyó-
völgyeket pedig galériaerdők szegé-
lyezték. A természeti környezet átala-

kulásával összhangban az állatvilág is
kicserélődött. A jégkor végi vadász-
csoportok utódainak egy része a jégta-
karó visszahúzódásával párhuzamosan
képtelen volt változtatni az évezredek
alatt berögződött gazdálkodásán, nem
tudott azonosulni a viszonylag gyorsan
és gyökeresen változó körülmények-
kel, s inkább követte az északra vonuló
állatokat. Más részük viszont alkal-
mazkodott a megváltozott környezet-
hez, és a korábbi rénszarvas, mamut és
barlangi medve vadászokból őstulok,
bölény és gímszarvas vadászok lettek.
Az emberiség történetének ez a to-
vábbra is zsákmányoló életmódot foly-
tató szakasza a földtörténeti jelenkor
(holocén) korai periódusában kb.
10 000 évtől 7500 évig tartott.

Jász-Nagykun-Szolnok megye
északnyugati részén, a Jászságban
1989-ben megkezdett ősrégészeti kuta-

tások eredményei alapvetően befolyá-
solták az Alföld paleolitikumáról és
mezolitikumáról korábban kialakított
képet. A régióban végzett rendszeres
terepbejárások nagyszámú fiatalabb
őskőkori (felső paleolit és epipaleolit),
valamint középső kőkori lelőhelyet
mutattak ki. Az ezt követő ásatások
pedig pleisztocén végi, valamint kora
holocén korú alkalmi vadásztanyák
maradványait szolgáltatták.

Ezen feltárások eredményeként le-
hetővé vált a paleolitikum fiatalabb
szakaszába és a mezolitikumba tartozó
fejlett vadásznépek természeti környe-
zetének, táborhelyének, lakóépítmény-
típusának, életmódjának, kulturális-
kronológiai kapcsolatainak körvonalá-
zása, valamint jellegzetes tárgyi em-
lékanyagának meghatározása.

A komplex régészeti és őskörnye-
zeti kutatások alapján rendelkezésre
álló bizonyítékok megengedték nem-
csak e szűkebb régió pleisztocén vé-
gi-kora holocén őstörténeti folyamatai-
nak rekonstruálását, hanem az Alföld-
re általában alkalmazható modellek
felépítését is.

Gyógyfürdők Szolnok megyében

Település	Gyógyfürdő neve	Víz típusa	Gyógyító hatású az alábbi betegségekre	Szolgáltatások
Berekfürdő	Gyógy- és Strandfürdő	alkálihidrogén- karbonátos, jó- dos gyógyvíz	Mozgásszervi, idegi eredetű gyul- ladásos betegségek gyógyítására, balesetek utáni rehabilitációra al- kalmas	masszázs, tangenter, iszappako- lás, pedikűr, súlyfürdő, galvánke- zelés, infravörös kezelés, ingerá- ram, iontoforézis, medencefürdő, rövidhullám, ultrahang
Cserkeszőlő	Gyógy- és Strandfürdő	jódos, brómos, kloridos gyógy- víz	Mozgásszervi, nőgyógyászati be- tegségek gyógyítására, balesetek utáni rehabilitációra alkalmas	Masszázs, tangenter, iszappako- lás, pedikűr
Szolnok	Tisza Szálló és Gyógyfürdő	alkálihidrogén- karbonátos, jó- dos gyógyvíz	Mozgásszervi betegségek gyógyí- tására, gyomorsavtúltengés csök- kentésére alkalmas	orvosi alap- és kontrolvizsgálá- tok, gőzfürdő, tangenter, súlyfür- dő, iszappakolás, fizikoterápia, gyógymasszázs, gyógytorna, sza- una, pedikűr, gyógytálmasszázs, fogászati kezelések
Tiszafüred	Termál- és Strandfürdő	alkálihidrogén- karbonátos gyógyvíz	Mozgásszervi, porckorongkopá- sos izombénulással és sorvadás- sal járó, idegi eredetű, valamint nőgyógyászati betegségek gyógyí- tására alkalmas	fizikoterápia, masszázs, tangen- ter, súlyfürdő
Túrkeve	Strandfürdő	alkálihidrogén- karbonátos, jó- dos, szulfidos gyógyvíz	Mozgásszervi, nőgyógyászati, bő- rgyógyászati betegségek gyógyítá- sára alkalmas	gyógytorna, pedikűr

A régmúlt

A Nagykunság definiálása

Nagykunság. Ha nagykunsági földünket egy élő alakhoz akarjuk hasonlítani, úgy Karczag a fő, Kisujszállás (az ő kecskési kis hortobágyával) a szív és tüdő, Kunhegyes, Madaras a karok, Turkeve a hozzá tartozó pusztákkal (Ecseg, Bala-Csorba) a test éléstára-zsigerek, Mezőtúr és Dévaványa pedig a lábak, (engedje meg e két nemes város, hogy ezennel tiszteletbeli kunokká avatom), maga a Berettyó vagy régente Tur vize pedig kanyargós folyásával és elágazó vízlevezető csatornahálózatával, az egész szervezetet tápláló véredény rendszert képviseli, azaz, gazdálkodási területünk egyik része.

(Gazdasági egyesületi jelentés, 1902.)

A történetíró „tévedése”

Az iskolában úgy tanultuk, hogy „mikor a tatárok fel dúlták Kunországot, Kuthen kun király negyvenezer családból álló népével Magyarországra menekült. IV. Béla királyunk letelepítette őket az Alföld termékeny rónaságára, ahol ezen kunok ivadéakai a Nagy- és Kiskunságon ma is élnek.”

Mikor érettebb ésszel visszagondoltam ezen szavakra, önkénytelenül eszembe jutott: hogy lehetett annyira lakatlan „az Alföld termékeny rónasága”, hogy negyvenezer családot még mindig el tudott rajta IV. Béla helyezni? Sokáig nem tudtam e kérdésre feleletet adni.

Egyszer valami régi térképek kerültek a kezembe, melyek a Nagykunságot és környékét mint valami tengert mutatták be. Imitt-amott szigeteket, szárazulatokat mutattak a mappák, de az egyes községek határai nagyjából víz alatt állottak. Kezembe került egy 1699-ben készült határleírás, melyből kiderült, hogy náddal, sással, gyékénnyel felvert rétság volt ez az egész táj, s a német leíró szerint: „A lakosok csak csolnakkal tudnak egyik helyről a másikra járni”.

Aztán a Kiskunság felől kezdtem érdeklődni. A Tázlár-Szank puszták határperiratai kerültek a kezembe. Egyik tanúvallomásban ezt olvasom: „A tázlári ductusban levő Hoszszú-hát régenten egy kettős hegy volt, de amelyet a szelek már széjjel hántak és más formába öntöttek.” „Tanít a tapasztalás is, hogy ezen homokos vidéken tsak egy esztendő alatt is, nem még annyi sok idő múlva hányféleképpen változik a helynek fekvése.”

Ezek az adatok megvilágosították előttem, hogy lehetett itt negyvenezer kun családot letelepíteni!

Csak úgy, hogy ezek a járhatatlan rétségek és futóhomok területek nem kellett a kutyának se. Lakatlan területek voltak még IV. Béla király idejében is. A kunok menekültek lévén, nem válogathattak, oda kellett települniök, ahol helyet kaptak. Ennek a rétségnek és homoktengernek a képe több, mint hatszáz esztendő alatt mitsem változott, csak az utóbbi két emberöltő alatt lett valamennyire urrá az ember a természetén, mely a földet eladdig teljesen hatalmában tartotta.

A történetíró tévedett hát, aki azt tanította, hogy a kunok az Alföld „termékeny” rónaságára települtek.

(Nagy-Kunsági Krónika 1922.)

Őseink élete

A szilaj pásztorok. Nagypapáink, szépapáink nem voltak földműves emberek. Szántottak és vetettek ugyan, de csak annyit, amennyi kenyérnek éppen elég volt. Ha jó termés volt, a felesleget elvermelték, ha nem ütött jól be a termés, éheztek, vagy jobban mondva kenyér nélkül ették a húst. Apáink elbeszéléséből tudjuk, hogy 1863-ban is így történt.

Nem volt érdemes gabonát termelni, mert nem lehetett a felesleget elvinni. Az utak rettenetes rosszak voltak. Az emberek lóháton jártak. Esők évadán az utak feláztak, a kénytelenségből járó szekerek és a lovasok felvágták, s ha melegebb napok köszöntöttek be az ilyen felvágott utakon a jármű az utasnak az agyvelejét rázta, a fakó szekér szét hullott. Sarak idején istenkísértés volt teherrel útnak indulni. Már pedig az év nagyobbik felében sárosak voltak az utak. Más volt az időjárás. Gyakori volt az eső, a harmat délig sem száradt fel. A vizek szabályozatlanok voltak. A Tisza, Hortobágy, Mirhó, Berettyó, Körös árvizei évről évre pontosan, néha többször, olykor egyszerre is beköszöntöttek és a lakott helyeket elvágták egymástól, úgy, hogy hajón kellett közlekedni.

Ilyen körülmények között nem volt érdemes termelni. De valamiből mégis csak élni kellett!

Éltek is, még pedig jobban mint most!

Ahol máma zöld akácok között apró tanyák fehérlenek, ott a kövér fűvű legelőmezőkön címeres szarvú fehér marhák rázták a kolompot. Ahol a legelő szárazabb szikesbe csapott át, apró tippanos fűvét juhnyájak borotválták. Ahol a lábnyom vagy szekérút belevezetett a haragos-zöld rétbe, ott a konda bányászott. Ha a nyári forróság leperzselt a legelőt, bevették a jóságot a rétbe, ahol még mindig talált harapnivalót, s ha az évtizedes aszály ide is utánok jött, felcsendült a pásztor ősi pogány éneke:

„Kiszáradt a tóbul mind a sár, mind víz,
A szegény barom is csak a gazdára níz,
Istenem, istenem! Adj egy csendes esőt,
A szegény baromnak jó legelő mezőt!”

A kun városok régi protokollumaiban sohasem olvastam, hogy az árvizek miatt panaszkodtak volna, pedig sokszor a házakba is becsapott a szennyes víz. Sőt ellenkezőleg! A túrkevei tanács például 1780-ban úgy határoz, hogy: „a víznek megtartásáért instálni kell, mivel a víz mindgyárt el mégyen, sok helyen alig vagyon térdig való víz és ha ez a kevés árvíz sem lett volna, a militia számára szénát sem lehetett volna kaszálni és barmaink most is egyedül ott élhetnek, ahol a víz a földeket megfutotta.”

Nem sürgette a kun ember a belvizek lecsapolását soha. Ha rajta állott volna, ma is minden úgy lenne, mint régen volt. A vízi életbe hatszáz év alatt belenőtt, s ma úgy érzi magát, mint a partra vetett hal. Megszámlálhatatlan jószággállománya eltűnt, csudaszép tájfajtai teljesen kivesztek. Lecsapolt földjeinek őseréje pár évtized alatt kilobbant. Sívó szik lett a rétek, fertők helyén, mely évről-évre tovább terjed, és lassanként megeszi az egész határt. E föld nem tűri az ekét! Visszavárja az árvizet, a fehér gulyákat, a lobogós sörényű méneseket! A délibáb ott settenkedik a látóhatáron. Még nem tűnt el egészen. Úgy látszik ő is reményli, hogy csalóka hulámaival újból eláraszthatja a kun földet.

(Nagy-Kunsági Krónika 1922.)

Am ez a Vándorgyűlés más okból is emlékezetes volt. (De erről majd később.) Az ilyenkor szokásos üdvözlések, találkozások után a vendégeket újabb meglepetés fogadta. Az ebéd ötletes, és egyszerű fogása. Azok kedvéért, akik nem voltak jelen. Az asztalnál helyet foglalók egy cipőt kaptak, melynek teteje a felső negyedénél le volt vágva. A scalp alatt ínycsiklandozó pörköltet talált a vendég. Az ötlet osztatlan elismerést aratott.

A szakmai programokra szállító autóbuszok menetrendszerű pontossággal indultak Tiszaligetről. Az erdészek körül forgott a világ ezen a délutánon a megyének nyugati felén. A rendőri felvezetés és biztosítás példaértékű volt. A tucatszámú autóbusz kétfelé sorjázott. Az egyik szakmai bemutató a monori erdészeti területére, a másik a pusztavacsi erdészeti legérdekesebb szakmai látnivalói felé igyekeztek.

Monor, derék nagy magyar helység, Pest-Pilis vmegyében, a szolnoki vasút mentiben, Pesthez 3 óra, 3812 lak., kik közt 900 kath., 80 evang., a többi reformatus. Kath. és ref. anyatemlomok. Közép termékenységű határát nagy szorgalommal mívelik jámbor lakosai. Szőlőskert, F. u. az egri káptalan.

A monori erdészetről a tájékoztatóban a következőket olvashattuk: A Monori Erdészeti 25 község határban 9928 hektáron gazdálkodik. A főbb faállományok területének aránya: tölgy 7%, akác 40%, egyéb kemény 3%, nemesnyár 21%, hazai nyár 5%, fenyő 23%, egyéb lágy 1%.

Ez az erdőterület két táj határvidékén fekszik. Négy község határa a Gödöllői dombvidékhez, 21 a Duna-Tisza közti homokháthoz tartozik. Évente 220 ha első kivittel és közel 60 000 bruttó m³ össz fakitermelés az új üzemtervi előírásunk. (A régi: 330 ha I. kivittel, 65 000 bruttó m³). Fizikai dolgozói létszámunk 44 fő, szellemi dolgozói létszámunk 23 fő. Árbevételi előírásunk 343 millió Ft, eredmény előírásunk 87 millió Ft.

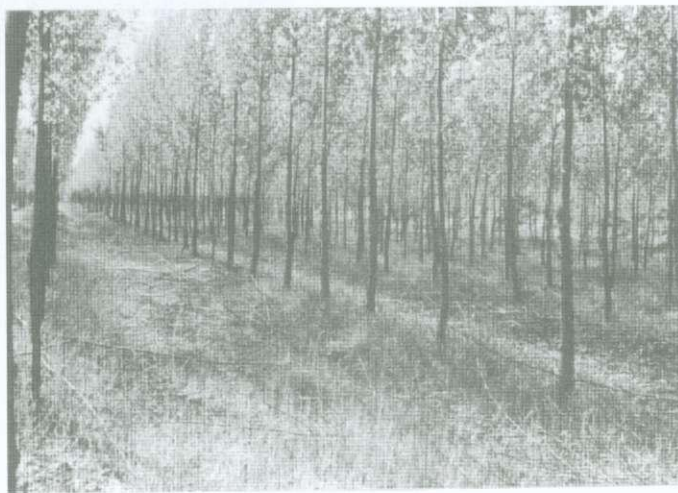
Területünkön három tájvédelmi rendeltetésű természeti érték is van a Duna-Ipoly Nemzeti Park felügyelete alatt.

A hároméves tölgy csemetével erdősített területen feltűnően jó eredést láthattak a jelenlévők. A valóban ha-

tártermőhelyen az erdősítésekben erőteljesen sarjad a bálványfa.

Szépen ápolt nyárasok között vezetett a sétaút. Megszemléltethetünk egy hatalmas tuskó rakodót, ahol egy svéd vállalkozó hasznosította volna az összetolt föld alatti faanyagot. A vállalkozó pénze elfogyott, a tuskó maradt, az apró rácsálók és ragadozók legnagyobb öröme.

Szépnek mutatkozó OMM1 kísérlet mellett haladva ért a vendégsereg a csévharaszi ősborkáshoz, mely természetvédelmi terület.

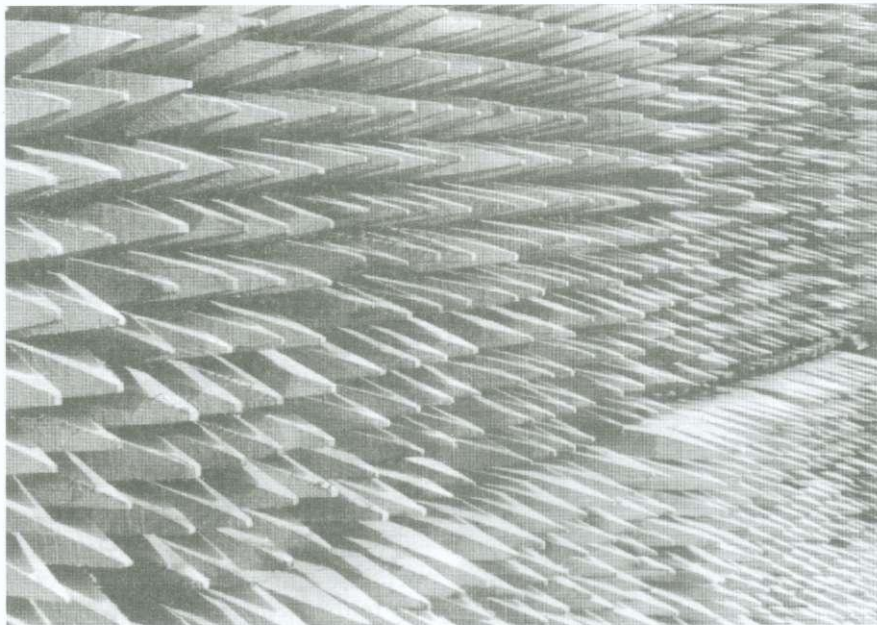
A terület védelem alá helyezését elsőként Kaán Károly (1867-1940) erdészeti államtitkár 1931-ben javasolta.

1935. március 9-én Nagykovács város képviselőtestülete (Dezső Kázmér polgármester kezdeményezésére) határozatot hozott Pótharasztpuszta bizonyos részeinek természeti emlékként való fenntartására, amelynek „ősi állapotban való visszahagyása” tudományos szempontból indokolt.

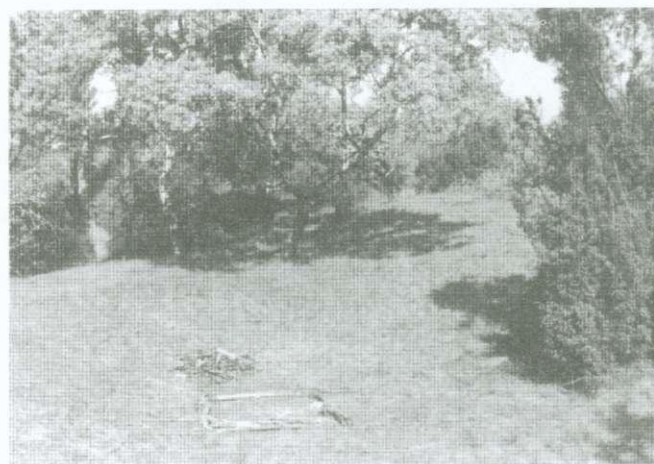
1939 óta országos jelentőségű természetvédelmi terület. Nevezetességét Kitaibel Pál (1754-1817) örökölte meg a lilapiros virágú tartós, más néven pótharaszti szegfű (*Dianthus diutinus*) megtalálásával és leírásával.

Egy buckatetőn a fehérynárok alatt gyöngyvirágszőnyeget láthattunk. A tűzrakóhely és a hegyi kerékpárosok nyoma figyelmeztetett, hogy van mitől védeni a területet.

A bemutató körút a fagyártmányüzemben ért véget, ahol kedvére ehetett, ihatott a melegben szomjazó. (A tudósító még épülőfélben látta a készáru tárolót.

Mint Szőőr Levente erdészeti igazgató elmondta, a bemutató célja az volt, hogy ízelítőt adjanak a Duna-Tisza közti homokhát gyengén humuszos, de annál meszebb homoktalajokon lehetséges erdőgazdálkodásról, ahol a legjobb tanácsadó az évtizedes tapasztalat.

Az erdészeti igazgató magányossága

Nemcsak szimbolikusan, de a valóságban is az erdészek voltak ezen a délutánon az ország közepe. Ott álltunk az emlékműnél. Pusztavacs az ország geometriai középpontjában, a földrajzi szélesség $47^{\circ}11'$, s a földrajzi hosszúság $19^{\circ}30'$ metszéspontjában fekszik. A Vándorgyűlést megtisztelő francia vendégeink bizony kapkodhatták volna a fejüket, ha értik nyelvünket. (Később beszélgetve a delegációval – Tóth János tolmácsolásában – megtudhattam, hogy tökéletesen tisztában vannak elődeik számunkra oly tragikus döntéseivel.)

Néhány érdekesség Pusztavacs történetéből.

A kezdeti időktől a török hódoltság koráig

Egy település alapítási dátumát az az időponttal szokták meghatározni, amelyik időpontban az első írásos

Vacs (Alsó és Felső), Pest-Pilis v.m. roppant nagy pusztá; Örkénytől keletre: 452 kath., 125 evang., 55 ref. lak. Tölgyes erdeje gyönyörű, s legnagyobb ezen a vidéken, mellyen élő fát is alig láthatni. F. u. h. Coburg.

forrás megemlíti az adott település nevét.

Pusztavacs esetében az első írásos említés 1274. április 24-én történt. ezen a napon kelt Vacson egy oklevél, melyben IV. László király arra inti a sebenicoiakat, hogy a traniakat ne zaklassák. Az oklevél keltezési helyén Vacs van feltüntetve Och formában. Az ómagyar nyelvi korban (a honfoglalástól Mohácsig terjedő időszak) a vokalizálódásnak nevezett nyelvi változás következtében az „o” hangból „v” hang lett.

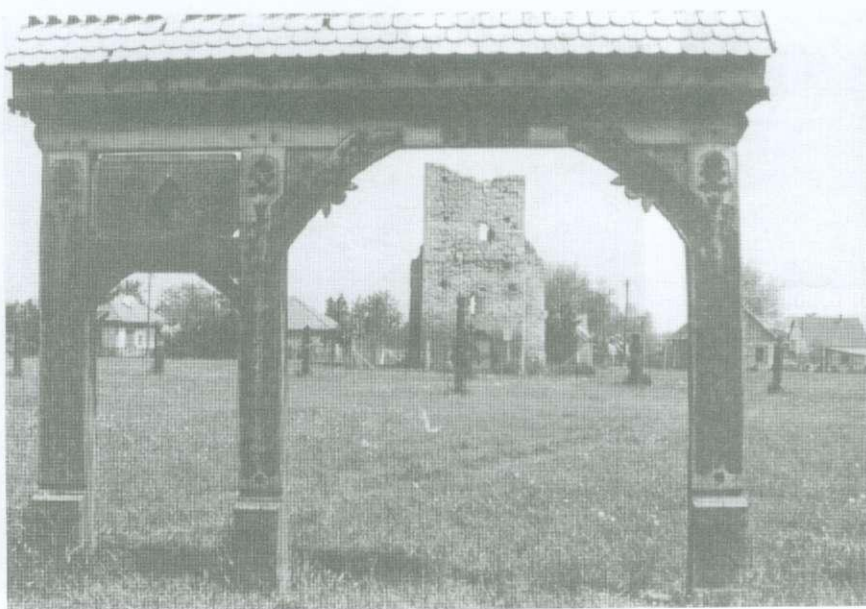
Természetesen az a körülmény, hogy mikor keletkezett az első írásos forrás, nem zárja ki a helység korábbi létezését. Az írásos forráson kívül még számtalan íratlan forrást is vallatóra lehet fogni a település keletkezésének megállapításánál. Segítséget nyújthatnak ilyen esetben a régészeti leletek.

Pusztavacs természeti adottságai már a Kr. u. I. században is alkalmasak lehettek arra, hogy itt emberek hosszabb távra megtelepedjenek.

Mai tudásunk szerint, az első letelepedésre utaló nyomot a szarmaták hagyták itt maguk után. A mai falu területén egy szarmata temető nyomaira sikerült rábukkanni. Hasonló szarmata leletek kerültek napvilágra a környező helyek közül Hernádon, Táborfalván, Csévharasztón, Íjhartyánban, Gyónon és Dabas határában is.

A pusztavacsi erdészet a bemutatón során az akác gazdálkodásra helyezte a hangsúlyt. Az útvonal a pusztavacsi

A 1440-ben épített gótikus templom

*A fiatalos közepén látható sötét csík jelzi
a talajmenti fagy hatását*

*Dr. Kovács Jenő, dr. Tóth János és Káldy József francia
vendégeinkkel: Hevré Nemoz-Rajot, Philippe Vogel,
Eric Hincelin urakkal*

magtermő állományoknál kezdődött. Bepillantottunk a területen lévő talajszelvénybe, és a sajátságos maggyűjtési technológiába. A bemutató út során érintett erdőrészeket a különböző korú akácállományok nevelésében adtak eligazítást.

Erdész szemmel nézve azonban mégiscsak a 105 éves kocsányostölgy állomány volt az igazán szívdobogtató. Robin Hood erdejében jártunk. Madárdal mindenfelől.

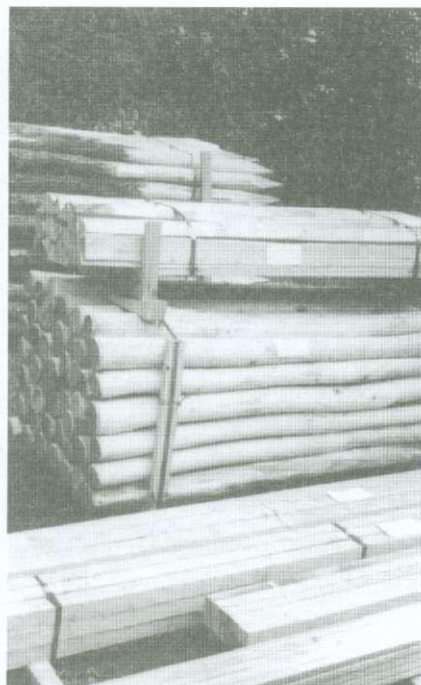
Ám a vadászház előtti felújításnál már látható volt e tölgyesek felújítási gondoljai.

Borzási Béla
erdészeti igazgató és csapata jéghideg sörrel és éhet tompító szendvicsekkel várta a vendégeket.

De mint mindennek, a helybeliek szíves vendéglátásának is vége szakadt, s indultunk vissza Tiszaligetre.

A baráti est éppoly jól szervezett volt, mint a délután.

Szebeni László
vezérigazgató köszöntőjén cseppet

*Szebeni László
invitálja a vendégeket*

sem volt érzékelhető, hogy már csak formálisan házigazda.

Színvonalas kultúrműsor, könnyű vacsora után beszélgethettünk mindenki kedvére. A fő téma – a négy vezérigazgató felmentése – a csarnokvalamennyi szegletében tapintható volt. Aztán ahogy lenni szokott mindenki nyugovóra tért. Ki előbb, ki hajnalban.

